

/ М-во освіти і науки України, Мелітопольський державний педагогічний університет. – Мелітополь, 2002. – С. 19–21.

7. Шимко І.М. Дидактичні умови організації самостійної навчальної роботи студентів вищих навчальних закладів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 – Теорія і методика професійної освіти / І.М. Шимко. – Кривий Ріг, 2003. – 20 с.

ШЕВЧЕНКО В.І.

ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА – НАЙЕФЕКТИВНІША ФОРМА ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ ДО МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сучасна соціокультурна освіта актуалізує наукові проблеми, пов'язані із становленням духовної особистості, яка є необхідною передумовою збереження й примноження інтелектуального та культурного потенціалу нації. Високий рівень духовної культури особистості виступає гарантом економічної, соціальної, культурологічної стабільності в державі. Значне місце в духовному становленні покоління, що підростає, належить учителям музики. Саме їх педагогічна діяльність спрямована на виховання у школярів художньо-естетичних смаків, відчуття прекрасного.

До сучасної школи повинен прийти вчитель музики, який володіє не тільки знаннями та виконавськими вміннями, а й здатністю самостійно виразити себе у творчій педагогічній діяльності. Тому завданням вищої педагогічної освіти стає створення умов для найбільш яскравого, повного прояву самостійності майбутнього фахівця-музикознавця.

Питання професійної підготовки та розвитку самостійної, творчої особистості вчителя засобами музичного мистецтва вивчали А. Абдуліна, А. Алексеев, Л. Арчажнікова, Н. Ветлугіна, М. Михайлов, Т. Смирнова, К. Щедролосоєва та інші дослідники. Проте роль і значення педагогічної практики майбутніх учителів музики у спеціалізованих позашкільних мистецьких закладах висвітлено в наукових працях недостатньо.

Педагогічне керівництво процесом підготовки до професійно-педагогічної діяльності студентів у педвузі в процесі опанування музичним мистецтвом на заняттях зі спеціальних дисциплін має важливе значення для вирішення проблеми ефективної підготовки студентів до майбутньої діяльності. Такі заняття повинні стати лабораторією, де вже першокурсники починають розуміти важливість формування самостійності. Це потребує переосмислення змісту професійної підготовки студентів мистецького факультету, які в майбутньому повинні здійснювати низку педагогічно-творчих заходів, що потребують самостійного, творчого підходу. Одним з осередків формування та розвитку самостійності майбутнього вчителя музики є педагогічна практика.

Мета статті – розкрити сутність та особливості педагогічної практики студентів музичних факультетів у позашкільних мистецьких закладах, перевагу такої практики над практикою у загальноосвітніх школах та її вплив на формування самостійності майбутніх учителів музики.

Майбутній учитель музики приходить до вищого закладу з певним запасом спеціальних знань та вмінь з метою поглибити їх. Водночас рівень самостійних навичок досить низький. Нами було проаналізовано рівень самостійності студентів-музикантів, які проходили педагогічну практику в школах естетичного виховання Полтавської області.

На першому етапі проведено анкетування практикантів з метою виявлення мотивів їхнього вибору професії вчителя музики. Анкетування показало, що перед тим, як вступити до педуніверситету, всі студенти займалися різними видами музичного мистецтва від трьох до одинадцяти років. На запитання “Чим зумовлений Ваш вступ на музично-педагогічний факультет?” 90% відповіли, що інтересом до музичного мистецтва; 70% – любов’ю до дітей; 65% – бажанням працювати в школі; 68% – мати вищу освіту; 3% – збігом обставин.

На наступному етапі – діагностика рівня самостійності – практикантам було запропоновано продемонструвати свої вміння в таких видах діяльності, які характеризуються самостійною творчою активністю. До них ми віднесли такі форми самостійної роботи:

- самостійне розроблення голосової партитури для дитячого вокального ансамблю;
- нестандартний урок музичної літератури;
- самостійне створення акомпанементу до заданої пісні на електронному або акустичному інструменті;
- розроблення фрагменту інтегрованого уроку з поєднанням різних видів мистецтва: театрального, музичного, вокального, хореографічного та художнього;
- самостійне проведення заняття з творчим дитячим колективом;
- захист власних пропозицій до сценарію творчого звіту позашкільного закладу тощо.

Аналізуючи якість упровадження студентами-практикантами цих форм, ми дійшли висновку, що вони не повністю володіють уміннями творчо працювати з колективом, з акомпаніатором, не мають навичок творчого підходу до сюжету, не послідовно й не завжди ефективно використовують методи навчання музичного мистецтва. Практиканти готові лише до проведення банальних, стандартних занять згідно з методичними рекомендаціями і аж ніяк – до творчо-самостійних відхилень від загальноприйнятих форм та методів.

Спостереження за практикантами дає підстави стверджувати, що ці негативні явища залежать від недосконалості методики викладання. Як показують здійснені нами дослідження і практичний досвід, у змісті й методиці викладання музичних дисциплін не повністю реалізується завдання професіоналізації, системного, творчого та самостійного підходу в навчанні, що виражається відповідно до необхідної послідовності й наступності від курсу до курсу.

Ми виходимо з переконань, що тільки на основі комплексного формування навчальних і творчо-самостійних завдань можна створити передумови для зростання вчителя музики до рівня професійного майстра. Тому заняття студентами самостійною творчою роботою повинно бути в центрі уваги не тільки викладачів курсів психології та педагогіки, а й профільних дисциплін та спеціальних методик, а також педагогічної практики.

Дослідження засвідчили велику увагу до інформаційного, організаторського, конструктивного компонентів. Це зумовлено тим, що зміст програм забезпечує необхідні знання з названих видів майбутньої діяльності. Формування ж мобілізаційного, орієнтаційного, емоційного, творчого, гностичного компонентів музично-педагогічної діяльності забезпечує викладачами менше. Це свідчить про відставання формування навичок зі спеціальних дисциплін щодо професійної самостій-

ності. У практиці підготовки студентів не створено тих умов, які б сприяли розвитку формування творчої самостійної активності.

Для визначення найбільш продуктивних педагогічних стратегій, спрямованих на досягнення успішної підготовки в контексті досліджуваного взаємозв'язку формування компонентів творчої самостійності, було проаналізовано різні форми навчання методом експертного опитування.

Роль експертів виконували студенти-практиканти як майбутні колеги з педагогічної роботи. Студенти стежили за роботою викладачів та одночасно робили порівняльний аналіз знань різних форм навчання; визначали, на яких із них більшою мірою враховується самостійність майбутньої професійно-педагогічної діяльності. Узагальнюючи отримані результати, можна констатувати, що, на думку 75% студентів, найбільш ефективним видом роботи, що сприяє формуванню самостійності, є безпосередня практична діяльність у школі (педагогічна практика); 60% студентів вважають, що найкращий розвиток самостійності – це індивідуальні форми навчання за умови цілеспрямованого, диференційованого педагогічного підходу; 5% підкреслюють велике значення теоретичних занять; 20% головною визначили суто виконавську діяльність як форму навчання; 40% вважають, що формування самостійності відбувається без будь-якого втручання педагогів (табл. 1).

Таблиця 1

Види роботи, що, на думку студентів, сприяють формуванню самостійності

№ з/п	Вид роботи	Показники, %
1	Безпосередня практична діяльність у школі (педагогічна практика)	75
2	Індивідуальна форма навчання за умови цілеспрямованого, диференційованого педагогічного впливу на процес формування системи творчої самостійності	60
3	Теоретичні заняття	5
4	Суто виконавська музична діяльність	20
5	Самостійна творчість без будь-якого втручання педагогів	40

На запитання “Які форми роботи під час педагогічної практики позитивно впливають на формування самостійності майбутніх учителів музики?” 20% студентів відповіли, що це “поглиблене вивчення теоретичних психолого-педагогічних основ феномену”, 65% студентів вважають, що реалізація на практиці спроб творчої самостійності є основним набуттям досвіду; 25% студентів для своєї підготовки до музично-педагогічної діяльності віддають перевагу самостійному проведенню занять; 10% студентів вважають, що індивідуальні завдання дають змогу посилити досвід творчої самостійності; 15% спирались на більше застосування позааудиторної діяльності, тобто колективних видів творчості (табл. 2).

Таблиця 2

Завдання на практичних заняттях, що, на думку студентів, мають позитивний вплив на формування готовності до керівництва творчою самостійністю майбутніх учнів

№ з/п	Завдання	Показники, %
1	Реалізація на практиці спроб творчої самостійності	65
2	Поглиблене вивчення теоретичних психолого-педагогічних основ феномену	20
3	Самостійне проведення занять	25
4	Індивідуальні завдання	20
5	Позааудиторна мистецька діяльність	15

До експерименту було залучено дві групи практикантів: 30 осіб, що проходили практику в загальноосвітній школі (КГ), і 30 – у початковому спеціалізованому мистецькому навчальному закладі (школі мистецтв) (ЕГ).

Перед експериментом складено порівняльну таблицю щодо рівня сформованості самостійності майбутніх учителів музики контрольної та експериментальної груп.

На основі узагальнення одержаних дослідницьких результатів було виявлено, що між характеристиками КГ і ЕГ за рівнями сформованості самостійності студентів на початку педагогічної практики немає істотної різниці (рис. 1).

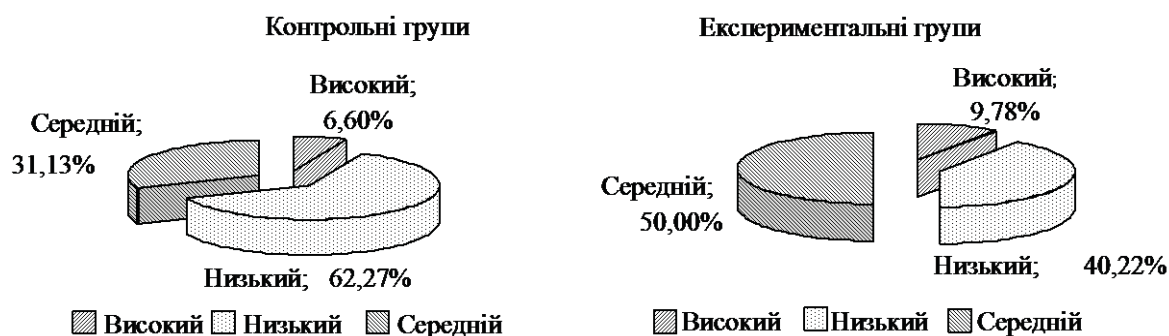

Рис. 1. Рівні сформованості самостійності майбутніх учителів музики на початку практики

На основі аналізу результатів діагностичного комплексу, виходячи з даних досліджень, на підставі аналізу анкетування студентів-практикантів нами було запропоновано низку комплексних занять, зокрема, спроектовано концепцію технології педагогічної практики під назвою “Учитель. Артист. Керівник творчого колективу”, яка включає в себе два етапи:

1. Індивідуальні заняття студентів-практикантів з викладачами школи естетичного виховання з конкретного виду діяльності.

2. Поєднання всіх видів діяльності, що включають у себе самостійні форми роботи, а саме: самостійна розробка голосової партитури для дитячого вокального ансамблю; розробка та проведення нестандартного уроку (наприклад, уроку-концерту); самостійне створення акомпанементу до заданої пісні на електронному або акустичному інструменті; розробка фрагменту інтегрованого уроку, поєднання різних видів мистецтва: театрального, музичного, вокального, хореографічного та художнього; самостійне проведення заняття з творчим дитячим колективом.

Це означало, що кожен практикант, вибравши творчий дитячий колектив, повинен за встановлений період синтезувати всі види діяльності й спрямовувати на кінцевий результат, а саме: вибрати вокальний твір для виконання, оранжувати його як багатоголосний (принаймні двоголосний), підготувати музичний супровід, розучити твір з вокальним ансамблем, додати театралізацію, хореографію, художнє оформлення та в кінцевому результаті оригінально представити свій номер на концерті. Попередньо студент набував відповідних навичок на індивідуальних спеціальних заняттях з хормейстером, вокалістом, оранжувальником музики, викладачами театрального, хореографічного, художнього відділів, а також декоративно-вжиткового мистецтва з метою оформлення костюмів та декорацій.

За результатами апробації технології педагогічної практики “Учитель. Артист. Керівник творчого колективу” на завершальному етапі дослідно-експериментальної роботи здійснювалося вимірювання рівнів сформованості досліджуваної самостій-

ності у студентів контрольних та експериментальних груп. Це дало змогу виявити позитивну динаміку формування самостійності майбутніх учителів музики, що особливо сильно позначилося на студентах експериментальних груп.

Про ефективність запропонованої технології свідчать кількісні дані зведених результатів за рівнями самостійності студентів на формувальному етапі дослідницько-експериментальної роботи (рис. 2).

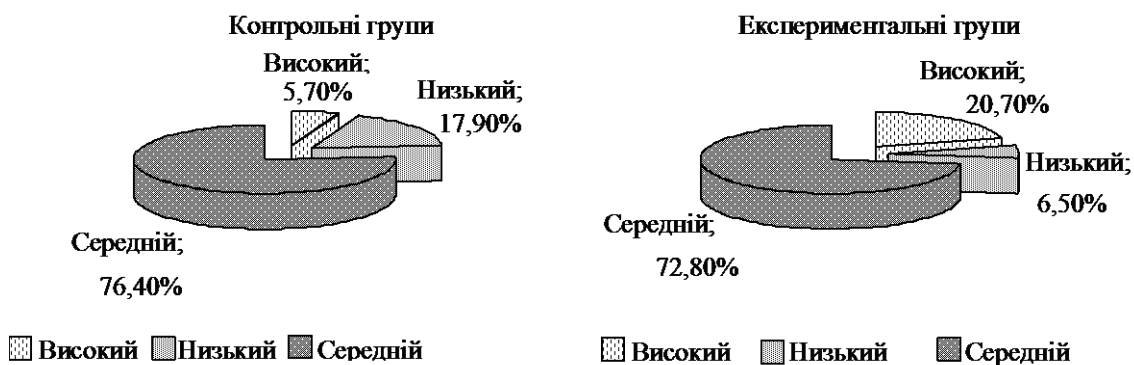

Рис. 2. Рівні самостійності майбутніх учителів музики в кінці педагогічної практики

Комплексний порівняльний аналіз результатів констатувального (рис. 1) та формувального (рис. 2) етапів експерименту (за основними параметрами загальних статистичних характеристик) засвідчив:

- рівень самостійності за середніми балами в ЕГ зріс на 40,16%, в КГ – на 3,86%;
- кількість студентів, які досягли високого рівня в ЕГ, зросла на 10,92%, в КГ означені показники знизилась на 0,9%; показники середнього рівня зросли в ЕГ на 22,8%, в КГ – на 14,13%; показники низького рівня в ЕГ знизилась на 33,72%, в КГ – на 13,23%.

Таким чином, результати експериментальної перевірки виявили позитивну динаміку формування самостійності майбутніх учителів музики, що дає підстави стверджувати про ефективність упровадженої технології “Учитель. Артист. Керівник творчого колективу” у педагогічну практику студентів вищих навчальних закладів, а саме: проходження практики не тільки в загальноосвітній школі, а й у школі естетичного виховання.

Після проведення дослідно-експериментальної роботи спостерігались значні зміни в рівні сформованості самостійності студентів в експериментальних групах, чого не можна сказати про контрольні групи, де попередній рівень сформованості самостійних здібностей не зазнав суттєвих зрушень. Наведені нижче дані свідчать про динаміку зростання потенціалу самостійності студентів-практикантів з експериментальних груп (для порівняння наводимо показники розвитку самостійності контрольних груп (табл. 3).

Порівняння між експериментальною та контрольною групами свідчить, що в студентів експериментальної групи (відносно контрольної) розвиток самостійності підвищився в середньому на 29,9%.

Взагалі у практикантів експериментальної групи розвиток самостійності (відносно початкового) підвищився в середньому на 38,3%, а в практикантів контрольної групи – на 8,4%.

Показники підвищення самостійності студентів у рамках експерименту

Вид завдання	Різниця між рівнем самостійності на початку й у кінці експерименту, %	
	КГ	ЕГ
Розроблення голосової партитури вокального твору	10	45
Самостійне створення акомпанементу до вокального твору на музичному інструменті	5	25
Самостійне створення акомпанементу до вокального твору на електронному інструменті	3	20
Розробка та проведення нестандартного уроку музичної літератури	3	20
Розробка фрагменту інтегрованого уроку поєднання різних видів мистецтва: театрального, музичного, вокального, хореографічного та художнього	10	45
Заняття з творчим дитячим колективом.	10	45
Підготовка вокального колективу до виступу	10	50
Художньо-естетичне оформлення виступу колективу	10	45

Отримані результати свідчать про продуктивність і результативність ідей упровадження в практику майбутнього вчителя музики розробленої нами технології проходження педагогічної практики у школі мистецтв. Велике значення має те, що студенти, майбутні вчителі музики під час практики в позашкільному закладі одержують комплекс знань від фахівців різних напрямів мистецтва: музичного, вокального, театрального, хореографічного, художнього, декоративно-вжиткового. А в загальноосвітньому закладі вони мають єдиного фахівця, вчителя музики, під керівництвом якого проходять педагогічну практику. Не треба забувати, що педагогічна діяльність учителя музики не обмежується проведенням уроків. Велике місце відведено також позакласній роботі. Практика показує, що вчитель повинен бути одночасно і артистом, і музикантом, і хореографом, і художником, і хормейстером. Такі базові знання йому може дати лише практика у школах мистецтв.

Після проходження педагогічної практики у школі естетичного виховання ми попросили студентів поділитися враженнями. Наведемо фрагменти деяких із них.

“Мої уявлення про майбутню професійну діяльність під впливом практичної технології “Учитель. Артист. Керівник творчого колективу” повністю змінилися. Раніше я розуміла свою функцію як учителя музики – навчити дітей чисто інтонувати мелодію, знати нотну грамоту та історію музичного мистецтва. Професійні тренінги і творчі заняття у школі мистецтв привели мене до неочікуваного висновку: музичні заняття – це цікавий творчий процес, у якому кожен етап – це якесь відкриття. Я сама дізналася про свою власну самостійність і творчість багато цікавого. Я в собі відкрила скільки талантів!..” (Ольга, студентка 4-го курсу)

“Я ніколи б не змогла так глибоко пізнати себе як майбутнього вчителя музики, якби під час експериментальної практики у школі мистецтв не спробувала себе в ролі артиста та керівника творчого колективу. Виявляється, я вмію аранжувати твори і можу навчити цього дітей...” (Марина, студентка 4-го курсу)

“Із усіх ланок педагогічної практики для мене найважчою виявилось знаходження креативного підходу до роботи з вокальним ансамблем. Виявляється, потрібно прогнозувати свою самостійну роботу і знаходити системний підхід до поєднання всіх видів мистецької діяльності. Але результат виправдав себе. Самостійно підготувати творчий колектив і виставити свою роботу на суд глядачів – немає нічого кращого. Це був мій перший виступ у ролі художнього керівника. Вдалося!!! Але я зрозуміла – потрібно багато працювати над собою.” (Тетяна, студентка 4-го курсу)

“Для мене найбільш ефективним виявилось те, що я проходила практику у різних фахівців: хормейстера, хореографа, вокаліста, художника, викладача театральних дисциплін, аранжувальника, концертмейстера. Такі заняття просто незамінні. На практиці в загальноосвітній школі такого цінного досвіду не набудеш. Втілювати в життя й апробувати експериментальну технологію “Учитель. Артист. Керівник творчого колективу”, що так сприяє розвитку педагогічної та творчої самостійності, було надзвичайно цікаво. Я зрозуміла, що мені треба навчатись разом з дітьми.” (Валентина, студентка 4-го курсу)

“Згідно з програмою практики, необхідно поєднувати в собі навички музичного з іншими видами мистецтва. Я вирішив, що такий підхід має бути і в університетських творчих колективах. Тоді це буде безперервна практична діяльність. Це надзвичайно розвиває самостійність та творчий потенціал.”

(Олексій, студент 4-го курсу)

Висновки. Отже, як бачимо, у висловлюваннях студентів та в їхньому самоаналізі йдеться про поведінкову професійну активність, мотивацію, спрямовану на зміну себе, свого ставлення до майбутньої професії. На нашу думку, це певна сукупність якостей майбутнього вчителя, необхідних для виконання професійної праці, його психологічний стан, своєрідне почуття впевненості у своїх можливостях своєчасно й високоякісно оволодіти ними. Педагогічна практика у школі естетичного виховання (школа мистецтв) являє собою спосіб оволодіння різноманітними видами мистецької діяльності, які необхідні майбутньому вчителю музики як для класної, так і позакласної роботи.

Література

1. Арчажникова Л.Г. Профессия – учитель музыки : кн. для учителя / Л.Г. Арчажникова. – М. : Просвещение, 1984. – 111 с.
2. Арчажникова Л.Г. Подготовка будущего учителя музыки / Л.Г. Арчажникова // Советская педагогика. – 1980. – № 7.
3. Елканов С.Б. Основы профессионального самовоспитания будущего учителя : учеб. пособ. для студ. пед. ин-тов / С.Б. Елканов. – М. : Просвещение, 1989. – 189 с.

ШКВАРИНА Т.М.

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ЗДІЙСНЕННЯ ДОШКІЛЬНОЇ ІНШОМОВНОЇ ОСВІТИ

Однією із актуальних проблем ХХІ ст. є якісна підготовка вчителів іноземної мови (ІМ), готових до роботи в різних ланках освіти, зокрема у системі дошкільної освіти. Незважаючи на те, що підготовка вчителів ІМ здійснюється у 37 ВНЗ